

Transzportfolyamatok a biológiai rendszerekben

Transzportfolyamatok a sejt nyugalmi állapotában

Elektrofiziológiai jelenségek és a transzportfolyamatok kapcsolata

A nyugalmi potenciál jelentősége

a sejt homeosztázisának (sejttérfogat, pH) fenntartása

ingerlékenység

érzékelés

jelátadás

A nyugalmi potenciál értelmezése:

-Donnan vagy egyensúlyi modell

-Transzport modell

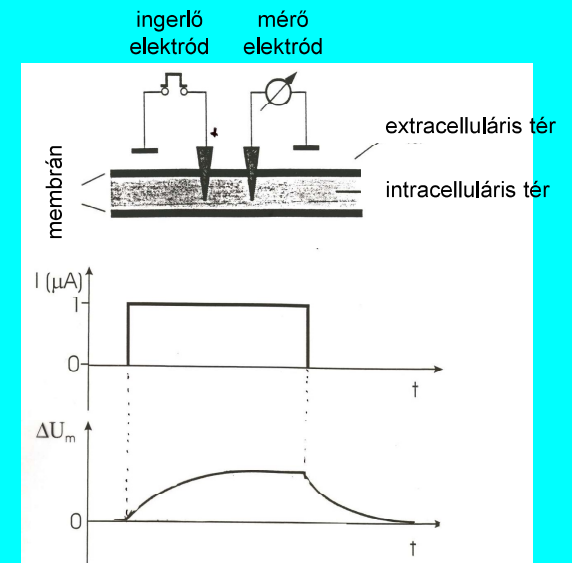
-Elektromos modell

A nyugalmi potenciál megváltozása

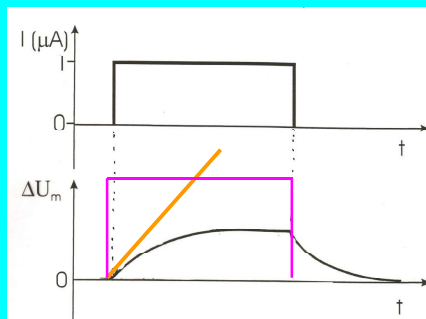
1. A membrán “passzív” elektromos tulajdonságai

Kísérlet

Áramirány :
pozitív töltések
áramlásának
iránya.

Miért éppen így?

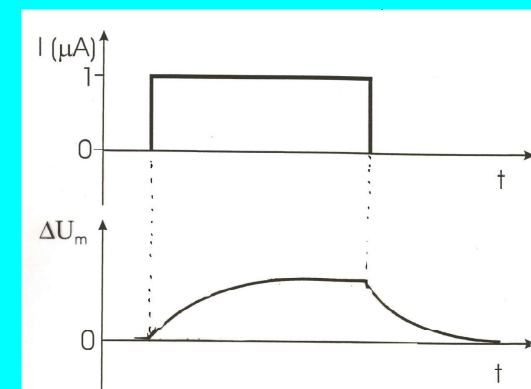

Nem így
Nem így

Miért éppen így?

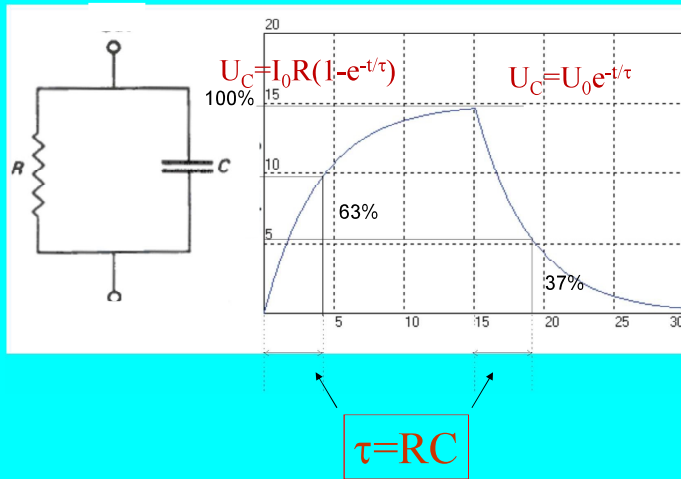
A membrán elektromos tulajdonságai miatt:

- ellenállás
- kapacitás

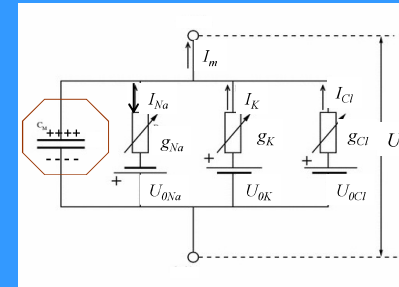

Hol is láttam már ehhez hasonlót?

Párhuzamos RC-kör töltése és kistítése

Összevetése az elektromos modellel:

$$I_{ion} + I_c = I_m = 0$$

$$g_{Na} (U_m - U_{0Na}) = I_{Na}$$

$$g_{ion} (U_m - U_0) = I_{ion}$$

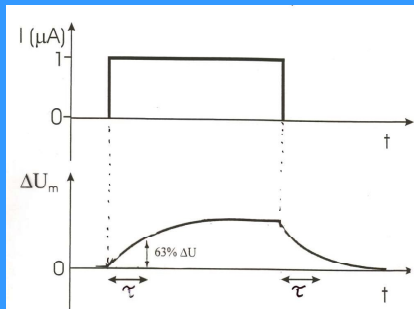
$$C_m \frac{\Delta U_m}{\Delta t} + \frac{\Delta U_m - U_0}{R_m} - I_{inger} = 0$$

Az ingerlés kezdetétől eltelt idő

$$U_m(t) = U_t \left[1 - e^{-\frac{t}{R_m C_m}} \right]$$

A membránpotenciál időbeli változása

A membránpotenciál telítési értéke

a membrán kapacitása

a membrán keresztirányú ellenállása

$$\tau = C_m R_m$$

τ a membrán időállandója:

az az idő, ami alatt az impulzussal keltett feszültségváltozás

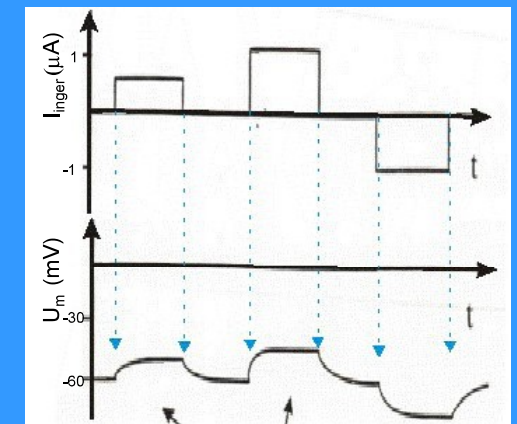
-eléri a telítési érték 63%-át vagy

-az ingerlés megszűnte után e-ed részére csökken

$$U_m(t) = U_t \left[1 - e^{-\frac{t}{R_m C_m}} \right]$$

U_t egyenesen arányos az ingerlő impulzus nagyságával

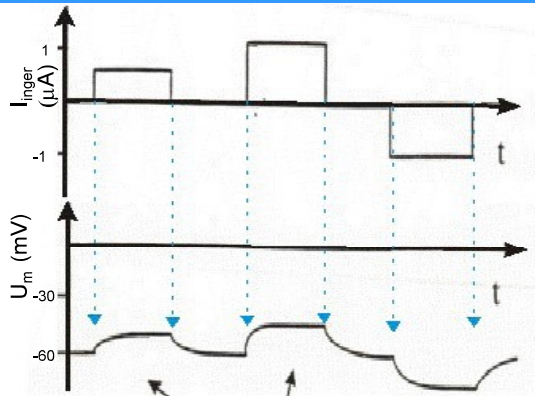
A változás meredeksége függ az ingerlő impulzus nagyságától

depolarizáció

hiperpolarizáció

A nyugalmi potenciál helyi megváltozása

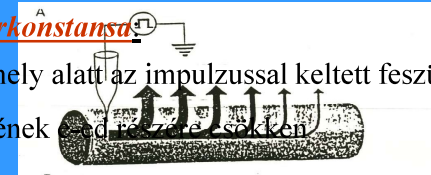

obligát
ugrásmentes
változtatható amplitúdójú
változtatható irányú
analóg
lokalizált

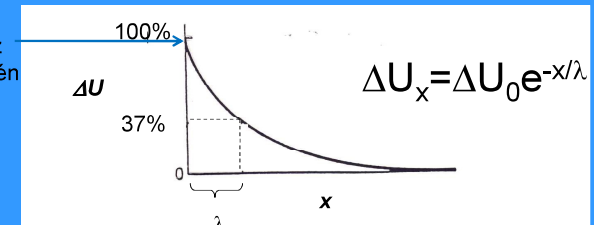
A nyugalmi potenciál helyi megváltozása az ingerlés helyétől távolodva

λ a membrán térkonstansa:

az a távolság, amely alatt az impulzussal keltett feszültségváltozás
maximális értékének $\frac{1}{e}$ -szorosára csökken

Változás az
ingerlés helyén

$$\lambda \sim \sqrt{\frac{R_m}{R_i}}$$

A nyugalmi potenciál helyi megváltozása

- kísérletileg áramimpulzusokkal
- adekvát ingerekkel
- posztszinaptikus membránon neurotranszmitterekkel
  - serkentő - depolarizáló
  - gátló - hiperpolarizáló

A nyugalmi potenciál helyi megváltozásának jelentősége

ingerületvezetés

érzékelés - receptorműködés

jelátadás

A nyugalmi potenciál megváltozása

2. A membrán “aktív” elektromos tulajdonságai

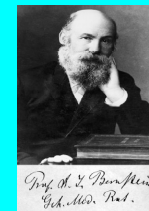

“Akcións potenciál történelem”

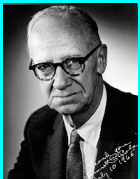
1780: **Luigi Galvani** – elektromos vezetés és izomösszehúzódás kapcsolata

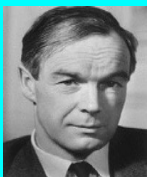
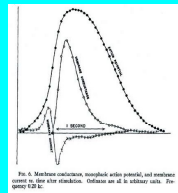
1843: **Emil Dubois-Reymond** – nyugalmi potenciál, ami megváltozik izomösszehúzódáskor

1868: Dubois-Reymond tanítványa **Julius Bernstein** – egyenlőtlen ioneloszlás leírása; ionáram ingerléskor; terjedő elektromos potenciálváltozás: *akcións potenciál*

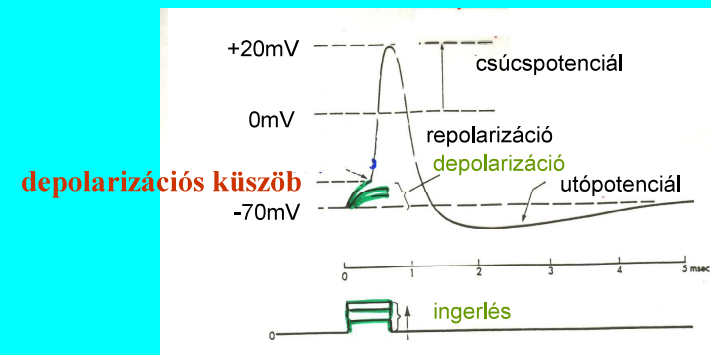
1938: **K.C. Cole** – méréssel igazolta, hogy a membrán vezetőképessége megnő az akcións potenciál alatt

1948: **Alan Hodgkin és Bernard Katz** – kimutatta, hogy az akcións potenciál amplitúdója függ az extracelluláris Na^+ koncentrációtól

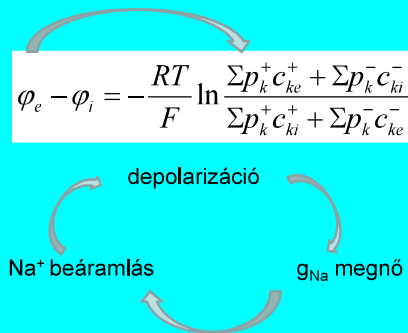
Az akcións potenciál kialakulása

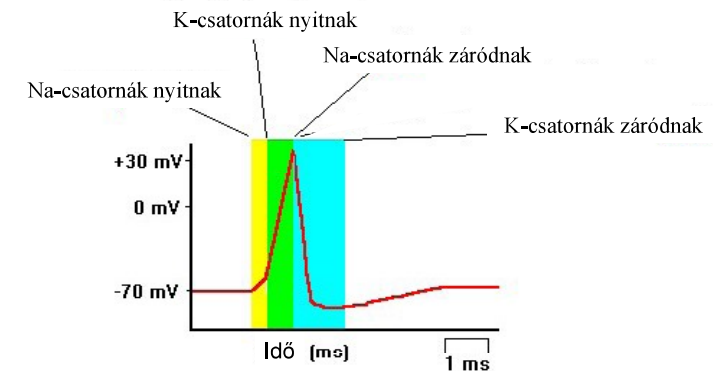
fakultatív
azonos amplitúdójú – minden vagy semmi
nem lokalizált

Hodgkin-Katz hipotézise az akciós potenciál kialakulásáról

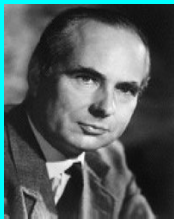
feszültségfüggő ioncsatornák működése

Hodgkin-Katz hipotézise az akciós potenciál kialakulásáról

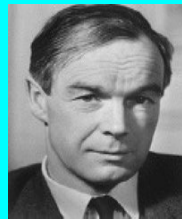
Hogyan lehetne az egyedi ionáramokat mérni?

Andrew Fielding Huxley
(1917-)

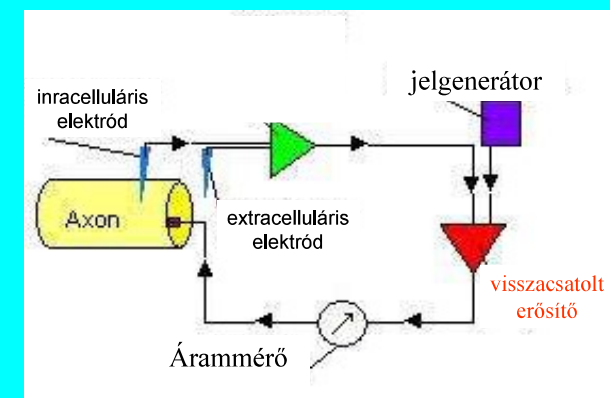
The Nobel Prize in Physiology or Medicine
1963

"for their discoveries concerning the ionic mechanisms involved in excitation and inhibition in the peripheral and central portions of the nerve cell membrane"

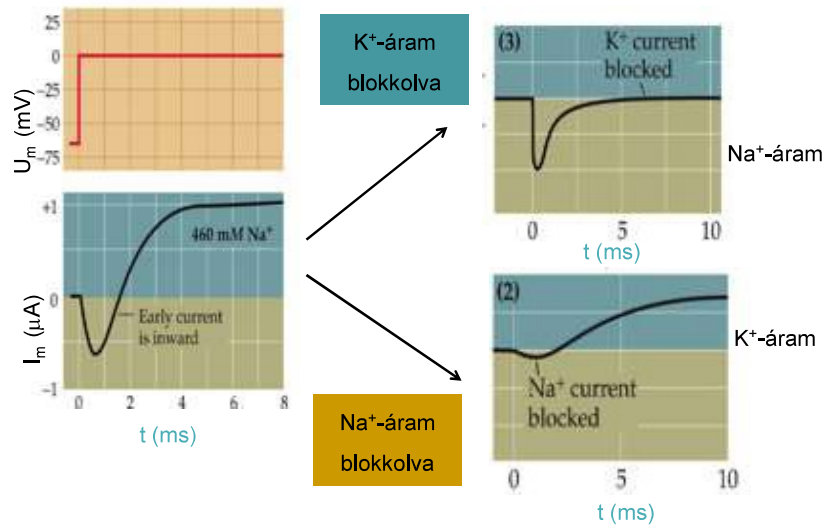
Alan Loyd Hodgkin
(1914-1998)

Voltage Clamp

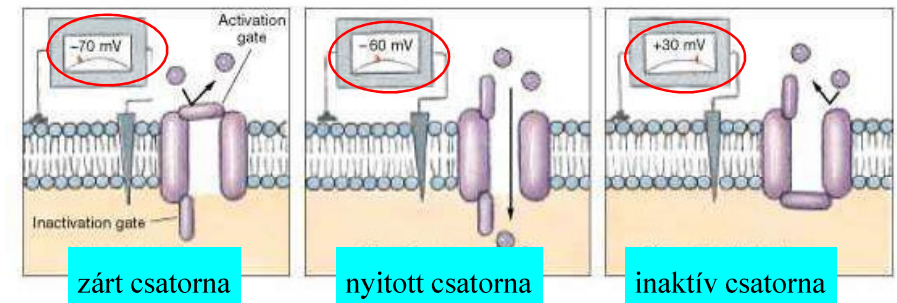

- membránpotenciált állandó értéken tartja
- az ionáramot – áramerősséget – méri

Na⁺ és K⁺ áram mérése

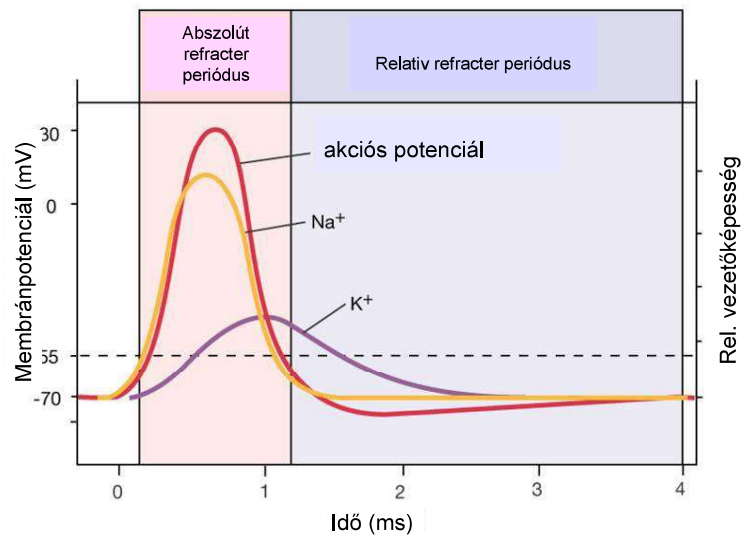

Feszültségszabályozott Na⁺ -csatornák állapotai

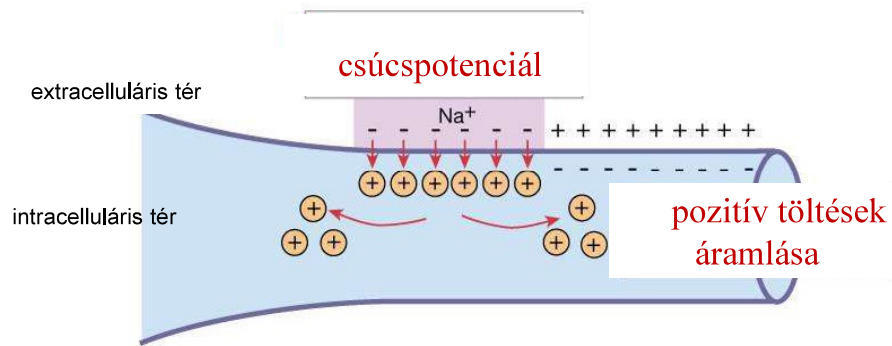
depolarizációs küszöb felett

Vezetőképesség az akciós potenciál alatt

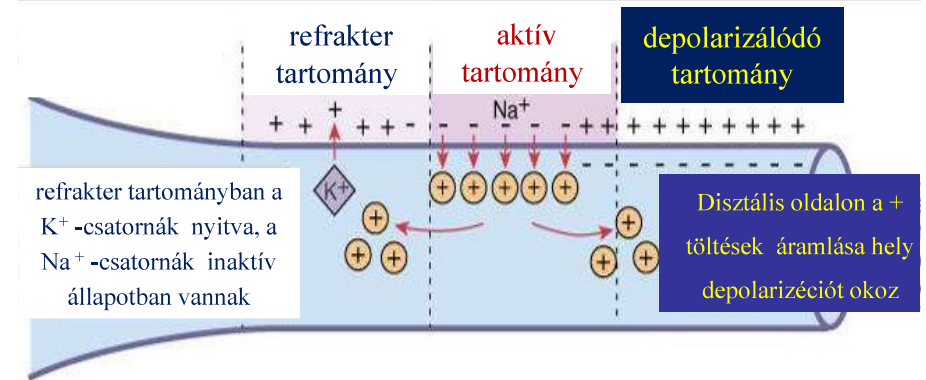
Az elektromos jellemzők hatása a jelvezetés sebességére

Az akciós potenciál terjedése (1)

Alapja: helyi áramok kialakulása – helyi depolarizáció

Az akciós potenciál terjedése (2)

Terjedés sebessége – milyen gyorsan, milyen messze?

Sebessége: τ és λ , vagyis az elektromos jellemzők függvénye

- mennyi idő alatt éri el a depolarizációs küszöböt — τ
- milyen távolságon éri még el a depolarizációs küszöböt — λ

Az axon sugarának hatása a vezetés sebességére:

$$\lambda \sim \sqrt{\frac{R_m}{R_i}} \quad \tau = C_m R_m$$

$$r \uparrow \Rightarrow \begin{matrix} R_i \downarrow (\sim 1/r^2) \\ R_m \downarrow (\sim 1/r) \end{matrix} \Rightarrow \begin{matrix} \tau \downarrow \\ \lambda \uparrow \end{matrix}$$

tintahal óriás axon $r=250\mu\text{m}$
 $v=25\text{m/s}$

emberi idegsejt $r=10\mu\text{m}$
 $v \approx 0.5\text{m/s}$?

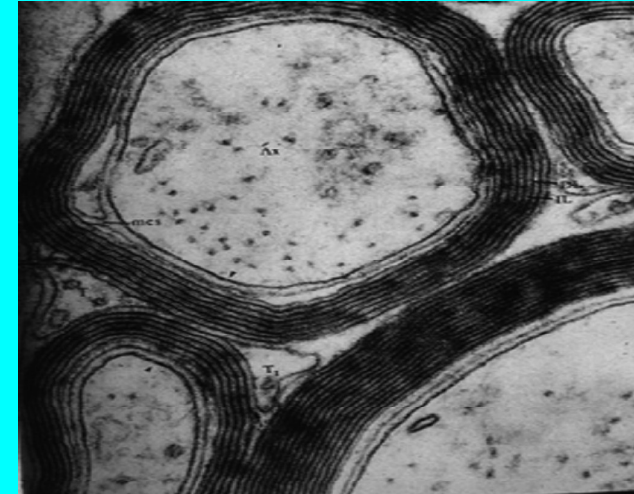

Hogyan növelhetjük a vezetés sebességét?

1. Az axon sugarának növelésével – metabolikusan “drága”
– helyigényes
2. A membránkapacitás csökkentése , mert kevesebb töltés
szükséges a membránpotenciál változtatásához

Megoldás: mielinhüvely !

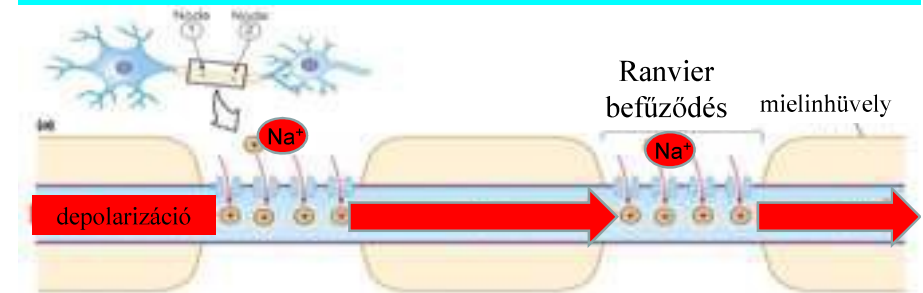
Megoldás: mielinhüvely !

R_m – nagyon nagy $\Rightarrow$ nagy térkonstans

C_m – nagyon kicsi $\Rightarrow$ kis időállandó

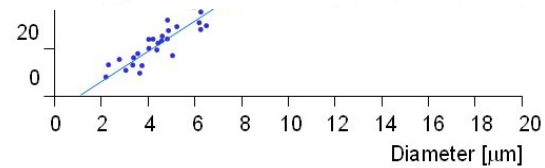
emberi idegsejt $r = 10 \mu m$
 $v \sim 100 m/s$?

Saltatorikus vezetés - gyors, energiatakarékos

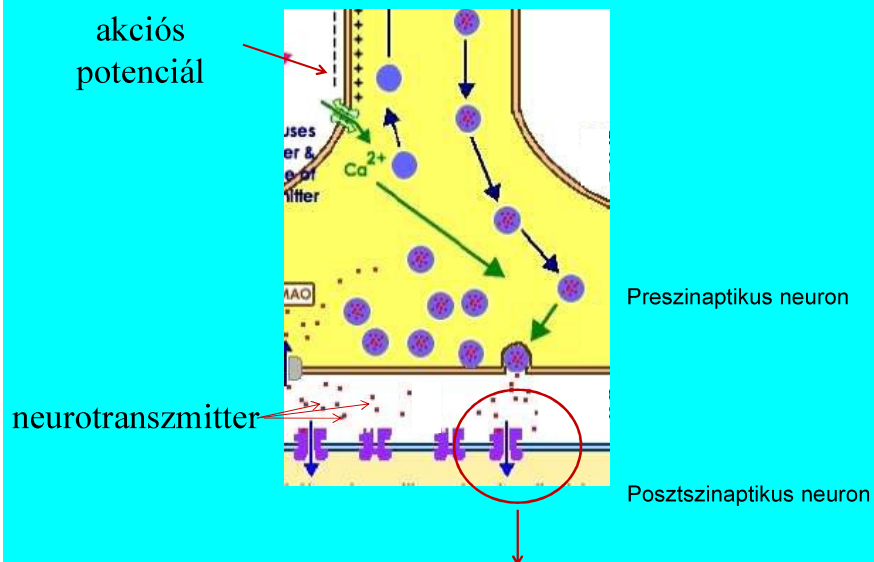
Az átmérő és a mielinhüvely hatása a vezetés sebességére

axon típusa	axon átmérője (μm)	vezetés sebessége (m/s)
mielinált		
A α	18.5	42
A β	14.0	25
A γ	11.0	17
B	Approximately 3.0	4.2
nem mielinált		
C	2.5	0.4–0.5

Az elektromos jellemzők hatása a jelátadás sikerességére

Jelátadás a szinapszisban

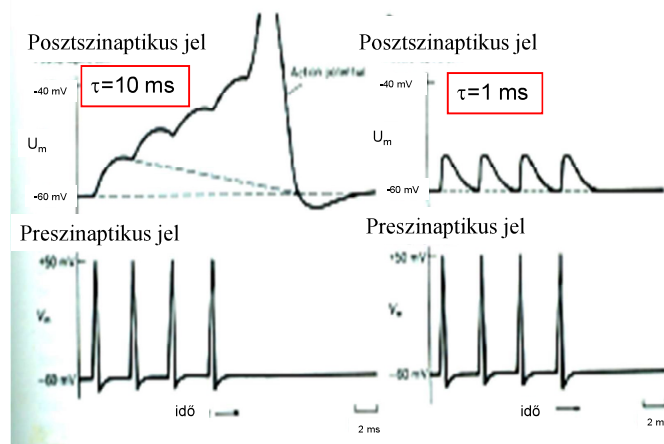

Az elektromos jellemzők hatása a jelátadás sikerességére

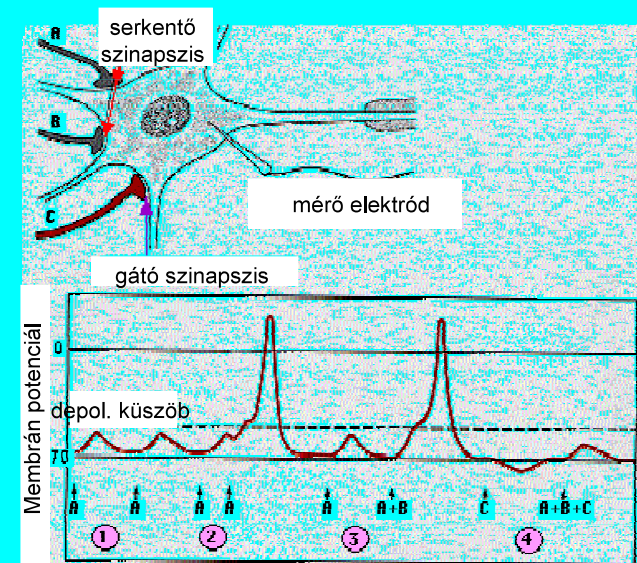
térbeli szummáció: egyidejűleg, több ponton érkező küszöb alatti ingerek összegződése

időbeli szummáció: egyazon pontba érkező küszöb alatti ingerek összegződése

időbeli szummáció: egyazon pontba érkező küszöb alatti ingerek összegződése akciós potenciált válthat ki

Példa az időbeli és térbeli szummációra

Összefoglalás

Nyugalmi potenciál

leírása: egyensúlyi modell
transzport modell
elektromos modell

szerepe

A nyugalmi potenciál helyi megváltozása

jellemzői: időállandó

térkonstans

szerepe: ingerületvezetés sebessége
jelátadás sikeressége

Akciós potenciál

szerepe: információ továbbítás
lefolyása